

KŪNAS VEIDRODYJE – „NE ČIA IR NE TEN“

Indrė Užuotaitė

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA

Maironio g. 6, LT-01124 Vilnius

indre.uzuotaite@vda.lt

Straipsnyje aptariamas veidrodžio atspindžio daromas poveikis žmogaus kūnui bei jo gyvenamajam interjerui. Siekiama atskleisti, kaip veidrodis keičia kūno sampratą, kaip tualetinės paskirties veidrodžių konstrukcijos yra susijusios su kūno vizualumu. Pristatomos baroko epochoje vyravusių meno ir architektūros idėjų adaptacijos gyvenamajame interjere ir veidrodžių vaidmuo jose. Aptariamos interjero veidrodžių funkcijos, jų pritaikymas sukultūrintos gamtos aplinkoje – dvaro parke. Atkreipiamas dėmesys į vaikų ir žaidimų istorijas, kaip alternatyvaus šaltinio, veidrodžių tyrime galimybes.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: veidrodis, atspindys, interjeras, psichė, lėlių namai.

Henry Treffry Dunnas, 1863 m. pirmą kartą lankydamasis Dante Gabrielio Rossetti namuose [1 il.], savo atsiminimuose aprašo įspūdį, kurį jam paliko dailininko salonas:

Buvau įvestas į vieną gražiausių ir keisčiausiai baldais apstatytų senoviškų salonų, kokį tik man buvo tekę matyti. Įvairių formų, dydžių ir modelių veidrodžiai buvo padengę sienas taip, kad kur bepa-kreipčiau žvilgsnį, visur mačiau save stebintį save.¹

Taigi veidrodis manipuliuoja erdve – jis yra įrankis, kuriuo ne tik atspindima matoma (ir dar nematyta) realybė, bet ir kuriama iliuzija.

¹ „I was ushered into one of the prettiest and most curiously furnished old-fashioned parlours that I had ever seen. Mirrors and looking-glasses of all shapes, sizes and design lined the walls. Whichever way I looked I saw myself gazing at myself.“ Cituojama iš: Charlotte Gere, *Nineteenth-Century (19th) Decoration: The art of the interior*, New York, 1989, p. 14.

Nepaisant veidrodžio fenomeno svarbos kultūros istorijoje, lietuviškoje historiografijoje ši tema yra reta. Veidrodis, kaip erdvę keičiantis įrankis, minimas pastarųjų metų vaizdai ir atvaizdai skirtuose menotyriminkų Jolitos Mulevičiūtės² ir Tojanos Račiūnaitės³ tyrimuose. Nors rengiant straipsnį šie darbai tiesiogiai

² Jolita Mulevičiūtė, *Besotis žvilgsnis: Lietuvos dailės ir vizualioji kultūra 1865–1914*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012, p. 215; Vaitkuškis: *Grafas Stanislovas Kazimieras Kosakovskis (1837–1905) ir XIX amžiaus mėgėjų fotografija*, sudarytoja ir teksto autorė Jolita Mulevičiūtė, Kaunas: Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus; Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2015.

³ Tojana Račiūnaitė, *Atvaizdo gyvastis: Švč. Mergelės Marijos stebuklingųjų atvaizdų patirtis Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVII–XVIII a.*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2014; *Gyvas žodis, gyvas vaizdas: Fabijono Birkowskio pamokslas apie šventuosius atvaizdus: pamokslas faksimilė, vertimas ir studija*, autoriai: Arūnas Sverdiolas [ir kt.], sudarė Tojana Račiūnaitė, iš lenkų k. vertė Rasa Butvilaitė, Tojana Račiūnaitė, Arūnas Sverdiolas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2009.

1. Henry Treffry Dunnas, *Dante Gabriel Rossetti ir Theodore's Watts-Duntonas*, 1882, akvarelė, in: *Domestic Interiors: Representing Homes from the Victorians to the Moderns*, ed. by Georgina Downey, Bloomsbury Academic, 2013, p. 53
Henry Treffry Dunn, *Dante Gabriel Rossetti and Theodore Watts-Dunton*, 1882, watercolour

nenaudoti, tačiau kontekstui jie itin svarbūs, skatinantys kūrybiškai žvelgti į temą ir ieškoti veidrodžių šių dirbinių istorijai netikėtose vietose. Tokios paieškos „nuvedė“ prie fejerverkų – LDK didikų ir miestų švenčių atributo – tyrinėjimų, kuriuos yra paskelbusi Lina Balaišytė⁴, bei Lietuvoje mažai tyrinėtose vaikų ir vaikystės temos, suaktualintos vaikų žaislams ir žaidimams skirtose archeologo Povilo Blaževičiaus ir etnografės Nijolės Pliuraitės-Andrejevienės monografijose⁵. Vertingi darbai, kuriais rengiant šį straipsnį pasiremta kaip šaltinių nuorodomis, – menotyrininkės Rūtos Janonienės straipsnis apie XIX a. tapytojo Vladislovo Neveravičiaus

- 4 Lina Balaišytė, „Visuotiniam džiaugsmui, valdančiųjų garbei: fejerverkai XVIII a.“, in: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: tarp tradicijų ir naujovių*, sudarė Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2014, p. 312–337; Eadem, „Barokiniai fejerverkai – „ugnies dramos“ su politiniu turiniu“, in: *Orbis Lituaniae: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorija*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-09-13], http://www.ldkistorija.lt/index.php?act=search#barokiniai-fejerverkai-ugnies-dramos-su-politiniu-turiniu_fact_1392.
- 5 Povilas Blaževičius, *Seniausieji Lietuvos žaislai*, Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, 2011; Nijolė Pliuraitė-Andrejevienė, *Lietuvos vaikų žaislai*, Vilnius: Versus Aureus, 2012.

vieno paveiklo sukūrimo ir eksponavimo istoriją⁶, istorikės Tamaros Bairašauskaitės tyrimas, skirtas LDK bajorui Mykolui Juozapui Riomeriui ir jo aplinkai⁷.

Siekiant kiek praplėsti veidrodžio kaip taikomosios dailės ir kultūros paveldo objekto supratimą, šiuo straipsniu užsibrėžta pateikti jo kaip vaizdo medijos (kurios turinys yra atspindyje)⁸ tyrimą; įvardyti erdvės ir vaizdo manipuliacijas, tapusias buities, kartu ir kasdienybės istorijos, dalimi. Straipsnyje taikomi faktografinis, analitinis, iš dalies ir socialinės istorijos tyrimo metodai, kurie papildo vienas kitą ir leidžia į vientisą pasakojimą „sulipdyti“ skirtingą ir fragmentišką tyrimo medžiagą: pavienius rašytinius ir ikonografinius šaltinius, Lietuvos muziejų fonduose saugomus istorinius veidrodžius. Be to, žinant, kad veidrodis Lietuvoje didžia dalimi funkcionavo kaip importuotas dirbiny bei fenomenas, išsakomoms mintims pagrįsti pasitelkiami tiek vietos, tiek ir kitų Europos kraštų pavyzdžiai.

Straipsnio inspiracija tapo Michelio Foucault teksta „Kitos erdvės“. Sekant šio filosofo mintimi atsirado kūno „ne čia ir ne ten“ samprata:

Veidrodyje matau save ten, kur nesu, už paviršiaus virtualiai atsiveriančioje nerealoje erdvėje; esu štai ten, ten, kur nesu, tai savotiškas šešėlis, kuris man suteikia mano paties regimumą, leidžia man žiūrėti į save ten, kur manęs nėra, – veidrodžio utopijoje. Tačiau kartu tai ir heterotopija, mat veidrodis egzistuoja realiai ir daro savotišką grįžtamąjį poveikį mano užimamai padėčiai. Per

- 6 Rūta Janonienė, „Vladislovo Neveravičiaus paveikslas „Atgailaujanti šv. Marija Magdaliėtė““, in: *Dailė*, 2015/2, Vilnius, p. 107–110.
- 7 Tamara Bairašauskaitė, *Mykolas Juozapas Riomeris (1778–1853): Bajoro viešojo ir privati erdvės XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011.
- 8 Turima omenyje Marshallo McLuhano pateikta medijos samprata per elektros šviesos pavyzdį: „Tik tada, kai elektros šviesa panaudojama kokiam nors firmos pavadinimui užrašyti, pastebime, kad ji yra medija. Bet tada mes pastebime ne šviesą, o „turing““, in: Marshall McLuhan, *Kaip suprasti medijas: žmogaus tęsiniai*, iš anglų k. vertė Daina Valentinavičienė, Vilnius: Baltos lankos, 2003, p. 28.

veidrodį atrandu save nesant vietoje, kurioje esu, nes matau save esant štai ten.⁹

Foucault išskiria „ten“ ir „čia“ vietas – pirmąją suprantame kaip vaizdą tarp veidrodžio rėmų arba atspindį, antrąją – kaip realią kūno, stovinčio priešais veidrodį, padėtį. Pirmoji vieta, tiksliau, erdvė, kurią atspindėti sukurtas veidrodis, yra į jį žvelgiančio žmogaus kūnas: „veidrodis atskleidžia naują „kūno geografiją“: atsiveria iki šiol neregėtas nugaros ir profilio atspindys“¹⁰. Kūnas „čia“ ir „ten“ nėra tapatus – jau nekalbant apie dešinės ir kairės pusių pasikeitimą, veidrodyje matome „mažiau“ arba „daugiau“ kūno, kitą jo rakursą. Pirmieji stikliniai veidrodžiai dėl sudėtingos stiklo pūtimo technikos buvo gaminami labai nedideli ir išgaubtos formos – tokių viduramžiais paplitusių veidrodėlių pavyzdžių matome renesanso tapyboje. Daugiausia, ką galėjo tokia veidrodyje pamatyti priešais jį stovintis asmuo, buvo jo veidas, o padidėjus veidrodžių matmenims – viršutinė kūno dalis. Situaciją šiek tiek gelbėjo išgaubtas veidrodinis paviršius¹¹ – tokia forma padidino atspindinčio paviršiaus plotą, praplėtė vaizdą. Veidrodinio paviršiaus mažumą Renesanso epochoje bandyta kompensuoti išpūdiniais rėmais, tačiau toks sprendimas nekeitė atspindžio ploto [2 il.]. Taigi veidrodžiai „sumažindavo“ kūną iki atskirų fragmentų (vietų), pavyzdžiui, veido. „Atrasti“, tai yra pamatyti, „daugiau“ kūno buvo galima keičiant veidrodžio rakursus arba naudojant du vienas priešais kitą laikomus veidrodžius. Tokie „gudravimai“ (arba manipuliacijos) pirmą kartą leido pažvelgti į savo paties profilį ir nugarą. Mažųjų veidrodžių dominavimo epochoje naujai atrasta kūno erdvė buvo pakaušis:

- 9 Michel Foucault, „Des espaces autres“, in: *Dits et Écrits: II*, 1976–1988, Éditions Gallimard, 2001, p. 1571–1581, iš prancūzų k. vertė Paulius Jevsejevas, rankraštis.
- 10 Sabine Melchior-Bonnet, *Veidrodžio istorija*, iš prancūzų k. vertė Nijolė Kašeliotienė ir Dainius Vaitiekūnas, Vilnius: Baltos lankos, 2005, p. 10.
- 11 Ne visi veidrodžiai turėjo išgaubtą formą – būta ir plokščio paviršiaus, tačiau šie veidrodėliai buvo itin maži arba pagaminti iš nupoliruoto metalo.

2. Veidrodžio rėmai, 1490–1510, Montelupo Fiorentino, Italija, majolika, saugomi Viktorijos ir Alberto muziejuje Londone, in: *V&A museum*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-11-16]

Mirror frame, 1490–1510, Montelupo Fiorentino, Italy, maiolica

italų renesanso meistrų Giovanni Bellini ir Tiziano (Tiziano Vecellio) darbuose matome moteris, besitvarkančias plaukus [3 il.]. Skirtingų rakursų principas, vėliau perkeltas į veidrodžių konstrukciją, – ant tualetinio stalelio statomi veidrodėliai sudaryti iš trijų veidrodinių plokščių, paslankiai sujungtų, kad būtų galima pakreipti jas norimu kampu. Iš Lietuvos muziejuose išlikusių pavyzdžių turime Lietuvos liaudies buities muziejuje saugomą veidrodį su tapytu aprėminimu¹²; Lietuvos teatro, muzikos ir kino muziejuje eksponuojamą XX a. pirmoje pusėje sukurtą grimo veidrodį¹³.

Manipuliacija vaizdu būdinga ir didžiųjų tualetinės paskirties veidrodžių konstrukcijoms. Ryškiausias pavyzdys yra *psiché* (pranc. *la psyché*) – visą žmogaus ūgį atspindintis veidrodis, kurio veidrodinė plokštė,

- 12 Inventorinis eksponato numeris – LBM 8349.
- 13 Grimo veidrodžio nuotrauka publikuota straipsnyje: Indrė Užutaitė, „Veidrodžiai be interjerų: kišeniniai, rankiniai ir pastatomi veidrodėliai, šukės“, in: *Menotyra*, 2014, t. 21, Nr. 4, p. 330.

3. Giovanni Bellini, *Moteris su veidrodžiu*, 1515, aliejinė tapyba, in: Oscar Batschman, *Giovanni Bellini*, London: Reaktion books, 2007, p. 211, Ebsco [interaktyvus], [žiūrėta 2015-11-06]

Giovanni Bellini, *Woman with a Mirror*, 1515, oil on canvas

pritvirtinta prie horizontalios centrinės ašies, galėjo būti paverčiama norimu kampu [4 il.]. Pasak prancūzų kultūros istorikės Sabine Melchior-Bonnet, XVIII a. pab. pradėti gaminti šio tipo veidrodžiai „užkariavo budarus ir tapo tos epochos simboliu“¹⁴. Tyrinėjant Lietuvos archyvuose ir bibliotekų rankraščių skyriuose saugomus XVIII a. pab. ir XIX a. rašytinius šaltinius, vieningas *psyché* termino paminėjimas rastas XIX a. pab. sudarytame Aleksandro de Laval-Kosakovskienės

14 Sabine Melchior-Bonnet, *op. cit.*, p. 94.

4. Psychės apibrėžimas iliustruotoje prancūziškoje enciklopedijoje, in: *Petit Larousse illustre: Nouveau dictionnaire encyclopedique*, 1924, p. 806

Cheval-glass description in a French encyclopaedia, 1924

drabužių ir daiktų sąrašė¹⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad šis dokumentas parašytas prancūzų kalba, kurioje *psyché* terminas plačiai vartotas¹⁶. Tačiau nei lenkų, nei lietuvių kalbomis surašytuose šaltiniuose šio termino rasti nepavyko – *psyché* neminama ir XX a. 4–5 deš. sudarytuose apleistų ir nusavintų Lietuvos dvarų meno vertybių bei kilnojamojo turto sąrašuose¹⁷. Vis dėlto pažvelgus į ikonografinius¹⁸ [5 il.] ir empirinius¹⁹ duomenis, peršasi išvada, kad šio tipo veidrodžiai Lietuvos teritorijoje buvo gana populiarūs, o jų paminėjimų trūkumas tėra „neprigijusio“ termino problema.

Kūnas – ne vienintelė „erdvė“, kuriai atspindėti buvo kuriami veidrodžiai: veidrodinė plokštuma *priešais* stebėtoją sukuria erdvę (arba jos iliuziją), esančią už svokėjo, – interjeras atsiskleidžia naujais rakursais. Tai atsiliepė konkrečioms interjero detalėms – architektūriniam išplanavimui, apšvietimui ir dekoru elementų išdėstymui. XVII a., atsiradus didesnių matmenų veidrodžiams, jie buvo pritaikyti interjere kaip funkcinis bei dekoratyvinis elementas. Šių dirbinių plitimas prabangiuose Europos interjeruose XVII a. sutapo su itin teatralizuoto barokinio meno klestėjimu. Barokinei architektūrai būdingame žaidime su šviesa ir erdvės iliuzija veidrodis naudotas kaip šviesos

15 Aleksandro de Laval-Kosakovskienės drabužių, daiktų, baldų sąrašas, Lietuvos nacionalinė biblioteka (toliau – LNB) F99-669, l. 9, in: Epaveldas: bibliotekos, muziejai, archyvai, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-02-13], <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10001260066>.

16 *Psyché* sąvoka pateikiama minėtoje S. Melchior-Bonnet knygoje, XIX a. pab. – XX a. pr. prancūziškose enciklopedijose: *Dictionnaire de l'ameublement et de La decoration Depuis le XVIII e siècle jusqu'à nos jours* par Henry Havard, t. III, I–O, Paris: Maison Quittin, 1894, p. 648; Claude Auge, *Petit Larousse illustre: Nouveau dictionnaire encyclopedique*, Paris: Librairie Larousse, 1924, p. 806.

17 Kultūros paminklų apsaugos įstaigos paminklosaugos dokumentai (1934–1941), in: Kultūros paveldo centro paveldosaugos biblioteka (toliau – KPC PA), f. 17, ap. 2.

18 *Psyché* matome Alantos, Markučių ir Janapolio dvarų XIX pab. – XX a. I p. interjerų fotografijoje.

19 *Psyché* tipo veidrodžiai saugomi: Veprių krašto muziejuje (inv. Nr. 486), Ukmergės kraštotyros muziejuje (inv. Nr. UKM IE 503), Literatūriniam Aleksandro Puškino muziejuje (LPM BE- 97).

reflektorius: jis optiškai praplėtė patalpas, daugino jose tiek natūralią, per langus sklindančią, tiek ir dirbtinę, žvakių ir šviestuvų skleidžiamą, šviesą. Greta kabinėti sieniniai šviestuvai arba statomos žvakidės, kurios, siekiant išgauti tam tikrą šviesos lūžio kampą, neretai tvirtintos prie pačių rėmų arba veidrodinio paviršiaus. Unikalioms konstrukcijoms pavyzdys – XVIII a. paskutiniaisiais dešimtmečiais tarp Airijos stiklių populiarus veidrodžio ir sietyno hibridas. Šio tipo dirbiniai buvo sudaryti iš ovalaus veidrodžio²⁰, dažniausiai facetuotais²¹ kraštais (rėmais), ir krištolinio dviejų žvakių sietyno, tiksliau, vertikaliai pusiau padalyto sietyno, pritvirtinto veidrodžio viršuje – atspindys kūrė viso sietyno iliuziją [6 il.]. Tarp Lietuvos muziejuose išlikusių istorinių veidrodžių tokio pavyzdžio nėra, tačiau nemaža dalis muziejuose saugomų didžiųjų interjero veidrodžių turi rėmų šonuose arba apačioje pritvirtintas žvakides²².

Veidrodis atskleidė ir kitą barokinio meno aspektą – sąlytį su gamta, bandymą ją imituoti:

Galutinis visų baroko išraiškų tikslas – išreikšti jauseną, gimusią suvokus, koks sudėtingas yra gamtos pasaulis, ir bandant tai perteikti komplikotomis meno formomis.²³

Pasitelkiant veidrodžius, šio tikslo siekta dviem būdais: perkeliant gamtos peizažą į interjerą arba atvirkščiai – į gamtą išnešant interjero elementus.

20 *Stiklo istorijoje (The History of Glass)* minima, kad yra išlikusių airiškų veidrodžių be sietynų – jie identifikuojami pagal ovalią formą ir balto, mėlyno arba žalio stiklo „karoliukais“ puoštus kraštus; Dan Klein, Loyd Ward, *The history of glass*, London: Orbis, 1984, p. 152.

21 *Facetas* (pranc. *facette*) – nuskliabta šoninė briauna; Vilhelmina Vitkauskienė, *Dailės terminų žodynas: prancūzų-lietuvių, lietuvių-prancūzų kalbomis*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 1999, p. 59.

22 Lietuvos dailės muziejuje saugomas veidrodis su porceliano rėmais LDM TP-769, Žemaičių Alkos muziejuje yra du identiški veidrodžiai – vieno šoninės žvakidės išlikusios, kito – nuimtos: ŽEM DB- 69, ŽEM DB- 70.

23 Anne-Laure Angoulvent, *Baroko dvasia*, iš prancūzų k. vertė Genovaitė Dručkutė, Vilnius: Baltos lankos, 2005, p. 87.

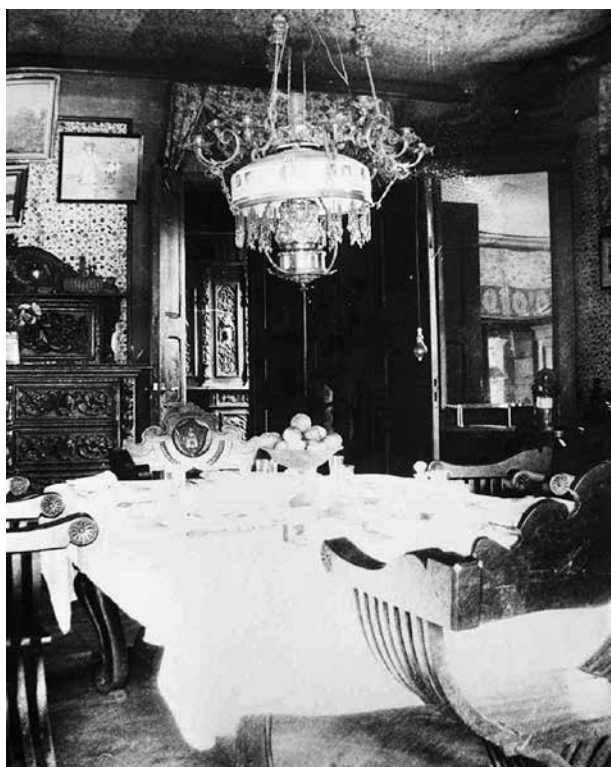
5. *Psichė* Alantos dvaro rūmų rokoko stiliaus kambaryje, 1903–1910, nuotrauka, saugoma Molėtų krašto muziejuje, neg. Nr. Owanta o8

Cheval-glass in a room of the Alanta manor house, 1903–1910, photography

6. Veidrodis su sietynu, pagamintas 1780–1790, Airijoje, Dubline (?), veidrodinis stiklas, krištolas, saugomas Viktorijos ir Alberto muziejuje, in: *V&A museum*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-11-16]

Mirror with a chandelier, 1780–1790, Ireland, Dublin (?), glass, cut-glass

7. Markučių dvaro interjeras, valgomasis, XIX a. pab. – XX a. I p. (iki 1935), negatyvas, saugomas Literatūriniam Aleksandro Puškino muziejuje, LPM N 27

Markučiai manor house interior, dining-room, from the late 19th century to the first half of the 20th century (before 1935), negative

Pirmuoju atveju veidrodžiai buvo kabinami priešais langus su vaizdu į parką arba į sodą – taip gamtos peizažas paverčiamas „gyvu paveikslu“²⁴. Antruoju atveju veidrodžiai buvo montuojami parkuose, kur jie atspindėjo sukultūrintos gamtos vaizdus, pavyzdžiui, vandens kaskadas²⁵. Prancūzų kultūralogė Anne-Laure Angoulvent barokinius fontanus palygina su veidrodžiais: „Todėl trykštantys fontanai – viena iš didžiausių baroko meno gudrybių – atlieka veidrodžių, kurie „iš viršaus į apačią projektuoja dangų ir pastatus“, vaidmenį.“²⁶ Tekantis vanduo ir veidrodis turėjo

24 Sabine Melchior-Bonnet, *op. cit.*, p. 80.

25 *Ibid.*

26 „Todėl trykštantys fontanai – viena iš didžiausių baroko meno

sudaryti dvigubą atspindžio efektą ir palikti neišdildomą įspūdį.

Kita veidrodžių parkuose paskirtis buvo fejerverkų atspindėjimas arba „dauginimas“ – 1748 m. sudarytame Antakalnio Sapiegų rūmų daiktų sąrašė minimi 8 „mediniai veidrodžiai fejerverkams“²⁷, tikriausiai veidrodžiai mediniuose rėmuose. Sunku atsakyti, ar šie veidrodžiai buvo individualūs dirbiniai, sustatomi rūmų parke, ar sujungti į sudėtingas konstrukcijas, kurias, pasak Linos Balaišytės, projektavo karo inžinieriai kartu su skulptoriais bei architektais²⁸. Šventės su fejerverkais buvo gana įprastas reiškinys miesto bei dvaro aplinkoje: Balaišytė mini beveik kasmet rengtus fejerverkus Vilniuje (abiejuose Neries krantuose priešais arsenalą)²⁹, Salantų dvare su fejerverkais šventa Šv. Onos diena, paminint dvaro šeimininkės Onos Vainienės ir jos anūkės Onos Gorskaitės vardus³⁰. XIX a. pirmoje pusėje šventė su fejerverkais – derliaus nuimtuvės – vykdavo ir Riomerių Dembynės dvare³¹. Fejerverkų populiarumą geriausiai paaikškina bendras baroko epochos kūrinių bruožas: jų aistra „reprezentacijai, didybei, reginiams, mizanscenoms, grandiozinei liturgijai – nesvarbu, skirti Dievui ar šio pasaulio galingiesiems.“³² Taigi veidrodžiai buvo elementas, sujungęs barokinių rūmų reprezentacinį interjerą su ne

gudrybių – atlieka veidrodžių, kurie iš viršaus į apačią projektuoja dangų ir pastatus, vaidmenį“; Anne-Laure Angoulvent, *op. cit.*, p. 90, citata iš: A. Flocon et R. Taton, *La perspective*, Paris: PUF coll. „Que sais-je?“, n° 1050, 1990, p. 60–62.

27 „Luster drewnianych od Ferwerkow – 8“ – Antakalnio Sapiegų rūmuose saugomų daiktų sąrašas, Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – LMAVB RS), f. 17-34, (B(3) – 34), l. 42v.

28 Lina Balaišytė, „Barokiniai fejerverkai – „ugnies dramos“ su politiniu turiniu“.

29 Lina Balaišytė, „Visuotiniam džiaugsmui, valdančiųjų garbei: fejerverkai XVIII a.“, p. 321.

30 Elmantas Meilus, „Salantų dvaro ir valdos gyvenimas XVIII a. antroje pusėje“, in: *Acta Academium Artium Vilnensis*, t. 47–48: *Lietuvos dvarai: kultūros ir šaltinių tyrinėjimai. Dailė*, sudarė Rasa Butvilaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2008, p. 63.

31 Tamara Bairašauskaitė, *op. cit.*, p. 78.

32 Anne-Laure Angoulvent, *op. cit.*, p. 87.

mažiau reprezentatyvia bei reprezentuojančia rūmų parko erdve.

„Čia“ ir „ten“ vietos veidrodžio dėka įsitraukė į baroko žaidimą ir „žaidė“ jį kur kas ilgiau nei truko minėta epocha. Rūtos Janonienės straipsnyje³³ pateiktas pasakojimas apie XIX a. Lietuvos dailininko Vladislavo Neveravičiaus paveikslo *Atgailaujanti šv. Marija Magdaliėtė* eksponavimą galėtų būti puiki iliustracija:

Drobė buvo eksponuojama su tam tikrais teatro efektais: pritemdytame kambaryje, naudojamas dirbtinis apšvietimas. Paveikslo rėmus dengė juodas aksomas, o dirbtinis užtvaras neleido žiūrovams arti prieiti, bet buvo galima stebėti tapybos atspindį netoliese pakabintuose veidrodžiuose.³⁴

Taigi 1843 m. Varšuvos Gerlacho viešbučio salonas, kuriame buvo įrengta paveikslo ekspozicija, paverstas vieša, meno mylėtojams atvira erdve, kurioje veidrodžiai buvo įrankiais vaizdiniui, iliuzijai ir nuotaikai perteikti. Kiek pragmatiškesnė šių dirbinių paskirtis atsiskleidžia žvelgiant į XIX a. pab. – XX a. pr. privačių interjerų fotografijas – matome, kaip efektingai „dauginasi“ ant židinio atbrailos sudėtos skulptūros, puošnios vazos ir paaukuoti laikrodėliai, ant priešpriešinės sienos kabantys paveikslėliai bei fotografijos. Veidrodžius nėra paprasta atpažinti senose nuotraukose – daiktų pilni įrėminti atspindžiai maišosi su panašiai įrėmintais paveikslais, tačiau veidrodžius dažniausiai išduoda langų arba juos dengiančių užuolaidų atspindžiai, nurodantys patalpos šviesos šaltinius.

Kadangi Lietuvoje beveik neturime išlikusių istorinių interjerų, ikonografinė medžiaga yra dažniausiai naudojamas vizualinis šaltinis tokių erdvių tyrimuose. Vilniaus priemiestyje, Markučiuose, stovintis medinis dvarelis, kuriame dar XX a. vid. įkurtas Literatūrinis Aleksandro Puškino muziejus, yra vienas iš geriausių pavyzdžių, turinčių itin daug autentiškų detalių. Nors

33 Rūta Janonienė, *op. cit.*, p. 107–110.

34 *Ibid.*, p. 108.

8. Markučių dvaro interjeras, biliardo kambarys, XIX a. pab. – XX a. I p. (iki 1935), negatyvas, saugomas Literatūriniame Aleksandro Puškino muziejuje, LPM N 28

Markučiai manor house interior, billiard room, from the late 19th century to the first half of the 20th century (before 1935), negative

ne visose patalpose išliko XIX a. – XX a. pr. grindų danga ar sienų dekoras, keičiant patalpų paskirtis baldai perkelti į kitus kambarius, tačiau net 10 išlikusių dvaro veidrodžių Lietuvos muziejų kontekste yra fenomenalus atvejis. Gausiausiai veidrodžiais apstatytos patalpos – valgomasis [7 il.] ir biliardo kambarys [8 il.]. Kiekviename iš jų eksponuojama po tris veidrodžius, labai tikėtina, stovėjusius ten dar prieš dvaro savininkės Varvaros Puškinos mirtį 1935 metais. Didžiausią įspūdį palieka trys lubas siekiantys *triumo*³⁵ veidrodžiai biliardo kambaryje, kurio centrinę dalį užima biliardo stalas ir virš jo kabantis sukiojamas dviejų lempų šviestuvas. Patalpa nėra erdvi, todėl trijų masyvių veidrodžių paskirtis kelia klausimą, ypač atsižvelgiant į tai, kad masyvus biliardo stalas ir ilgos lazdos reikalavo didesnės erdvės. Nepaisant to, biliardo kambarys buvo reprezentacinė patalpa, dažnai paskendusį cigarrų dūmuose, todėl tikėtina, kad aktualus buvo kiekvienas apšvietimo šaltinis – skirtingais rakursais sustatyti

35 „Triumo [pranc. *trumeau*]: 1. Veidrodis, įtaisytas tarp langų, durų, virš židinio. Paplito nuo XVII a. II pusės.“; *Dailės žodynas*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999, p. 428.

9. McLoughlino sulankstomų lėlių namų svetainės interjeras su nupieštu veidrodžiu, 1894, in: Jennifer McKendry, *A history of dollhouses & furnishings 1890 to 1990*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-11-16], <http://www.mckendry.net/DOLLHOUSES/1890s.htm>

The McLoughlin folding dollhouse parlour interior with a painted mirror, 1894

veidrodžiai atspindėjo nuo šviestuvo bei langų sklindančią šviesą ir optiškai didino kambarį.

Empirinių šaltinių trūkumas gali būti užpildomas ne tik ikonografinė medžiaga, bet ir periferines pozicijas interjerų tyrimuose bei kasdienybės istorijoje vis dar užimančiais žaislų muziejų eksponatais – lėlių namais. Nors jie, be abejonės, priskirtini prie pramogų istorijos, tačiau žaislo samprata jiems taikytina sąlyginai – žaislų ir vaikystės istorijos tyrinėtojai sutinka, kad pirmieji lėlių namai kurti kaip kolekcinės miniatiūros, skirtos turtingiems suaugusiems³⁶. Lėlių namai detalai imitavo namų ūkį – aiškiai išskirtos patalpos su individualiu dekoru, miniatiūrinėmis baldų, buities ir prabangos daiktų imitacijomis. Veidrodžiai lėlių namuose, kaip ir istoriniuose interjeruose, talpinti (dauguma veidrodžių yra miniatiūrinės baldų imitacijos, tačiau pasitaiko ir ant „kambarių“ sienų nupieštų veidrodžių [9 il.]) reprezentacinėse ir gyvenamosios paskirties patalpose: salonuose, valgomočiuose bei miegamuosiuose. Preciziškai iš brangių medžiagų

36 Philippe Aries, *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*, translated from the French by Robert Baldick, New York: Vintage books, p. 69; Halina Pasierbska, *Dolls' House Furniture*, Buckinghamshire: The Shire Book, 2004, p. 6.

pagamintos miniatiūros atkartoją smulkius prestižinių interjerų elementus: medžiaginius sienų apmušalus, baldų gobelenus. Nenuostabu, kad imituoti ne tik *psyché*, bet ir tokios pat konstrukcijos tualetų veidrodžiai – lėlių miegamuosiuose jie pastatyti ant mažų tualetinių staliukų [10 il.].

Miniatiūriniai namų maketai XIX a. tapo išskirtinai vaikų pramogai ir edukacijai skirtu žaislu. Šis reiškinys galėtų būti paaiškintas vaikystės kultu:

XIX amžiuje susidomėta vaikų psichologija, kasdiene jų aplinka, priežiūra, sveikatos ir higienos normomis. Susiklostė ištisa „puerilinė“ kultūra, aprėpianti vaikų buitį, pramogas, spaudą, meną. Taigi, vaikystė buvo ne tik tiriama, bet ir išrandama konstruojant jos naują, modernų ontinį ir socialinį statusą.³⁷

Didesnis dėmesys vaikų poreikiams, be abejo, reikėsi ir per žaislus bei žaidimus. Lėlių namai, kuriuos pagal Povilo Blaževičiaus monografijoje taikomą žaislų klasifikaciją³⁸ priskirtume globos žaislams, būsimiems namų šeimininkams, ypač jaunoms mergaitėms, buvo ir edukacinė priemonė: iš jų vaikai mokėsi šeimos ir socialinės hierarchijos vaidmenų³⁹.

Lietuvos muziejuose yra išlikusių lėlių namų – tą paliudija Nijolės Pliuraitės-Andrejevienės monografijoje pristatyti panevėžiečio meistro Klemenso Misiūno XX a. 4 deš. pagaminti, šiuo metu Lietuvos liaudies buities muziejuje saugomi žaislinių pastatų tipai: namelis ir vasarnamis. Deja, jie nebuvo apstatyti – monografijos autorė mini, kad abiejuose namuose buvo įrengtos „patalpos“, kuriose „vaikai galėjo

37 Jolita Mulevičiūtė, *Besotis žvilgsnis*, p. 215.

38 Povilas Blaževičius, *op. cit.*, p. 30–31.

39 Virtuvė, kaip ir tuometinėje architektūroje, žaisliniuose namuose įkuriama žemiausiame „aukšte“, negana to XIX a. pab. miniatiūrinių lėlių kataloguose buvo galima užsisakyti ir lėlė-tar-naitę, jos darbo įrankius; Jennifer McKendry, *A History of Dolls for Dollhouses, 1860–1900*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-10-15], http://www.mckendry.net/DOLLS_DOLLHOUSE/DOLLS_DOLLHOUSE_1.htm.

pasidėti kitus žaislus – „įrengti kambarius“⁴⁰. Taigi meistras nepagamino žaislinių baldų arba jau minėto baldus imituojančio sienų dekoru, todėl lieka tik spėlioti, ar šių žaislinių namų sienas puošė veidrodžių imitacijos. Vis dėlto tokia galimybė išlieka, nors monografijoje aprašyti žaisliniai baldai – lopšiai, stalai, sofas, lovos, kėdės ir spintos – reprezentuoja valstietišką kultūrą, į kurią ir orientuotas monografijos tyrimas, tačiau lėlių namai galėjo būti apstatyti ir fabrikiniais baldais, kuriuos dažniau įsigydavo turtingesnių socialinių sluoksnių atstovai – miestiečiai ir bajorai⁴¹.

Nors nėra žinoma apie išlikusius lietuviškus žaislinius namelius su veidrodžiais, tačiau galime pasiremti rašytiniu šaltiniu – XX a. pr. Sankt Peterburge augusios būsimosios Barboros Didžiokienės vaikystės atsiminimais. Tuometinės Lietuvos ir Rusijos imperijos kultūriniai bei politiniai saitai leidžia tapatinti miestiečių socialiniam sluoksniui atstovavusių asmenų patirtį. Šiuo atveju kalėdinė dovana – „lėlių butas“, imituojantis miegamojo ir svetainės kambarių apstatymą:

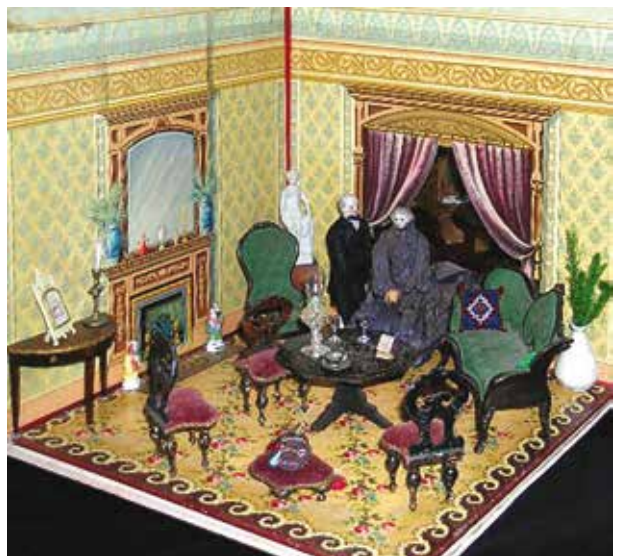
Aš gavau du kambarius su pertvara ir durimis: svetainė apstatyta raudonu šilku muštais baldais, miegamasis – rusvu, ant langų kabo muslino užuolaidos, ant sienų – veidrodžiai. Sako, kad tas žaislas brangiai kainuoja.⁴²

Tuose pačiuose publikuotose Didžiokienės prisiminimuose randame patvirtinimą, kad lėlių namo apstatymas atliepė realų pasiturinčių miestiečių gyvenamąjį interjerą:

40 Nijolė Pliuaraitė-Andrejevienė, *op. cit.*, p. 250.

41 N. Pliuaraitė-Andrejevienė mini XIX a. pab. dvarininko dukters turėtą fabrikinę lėlę su porcelianine galvute; Nijolė Pliuaraitė-Andrejevienė, *op. cit.*, p. 261.

42 Barbora Didžiokienė, *Mažosios dailininkės prisiminimai*, sudarė Ramutė Rachlevičiūtė, iš rusų k. vertė Irena Miškinienė, Vilnius: Vilniaus universiteto Lyčių studijų centras, 2011, p. 45.

10. Miegamasis kambarys iš Killerių šeimos spintelės-lėlių namų, 1830, in: *Imagined interiors: Representing the domestic interior since the Renaissance*, ed. by Jeremy Aynsley and Charlotte Grant, London: V&A publications, 2006, p. 157

Killer Cabinet House, Bedroom, 1830

Dar pamenu svetainę. Joje stovėjo tamsiai raudonu šilku apmušti baldai, kampe – etažerė, ant kurios pristatyta porceliano statulėlių [...].⁴³

Žaislų ir veidrodžių sąsajos veda prie prielaidos: jeigu veidrodžius turėjo lėlės, natūralu manyti, kad šie dirbiniai buvo ir jomis žaidusių vaikų buities daiktai. Tačiau ar tai buvo vaikystės kulto pasekmė, nustatyti nėra paprasta. Didesnis dėmesys vaikų kasdieni aplinkai ir higienai turėjo daryti įtaką ir juos supusiems daiktams, tačiau sunku įrodyti, kad iki masinio susidomėjimo vaikyste XIX a. veidrodžių vaikų kambariuose nebuvo. Priešingai – lenkų materialiosios kultūros tyrinėtoja Elżbieta Kowecka pastebi, kad vaikų kambariai dvaro rūmuose mažai išsiskyrė iš kitų miegamųjų patalpų. Vaikams buvo pritaikyta vos keletas baldų – lopšys, kuris vaikui paaugus pakeičiamas lovele, kėdutė ir galbūt mažas staliukas, o visi kiti

43 *Ibid.*, p. 13.

vaiko miegamojo kambario baldai skirti suaugusiems. Paaikškinimas paprastas – vaiko kambarys atliko ir papildomo svečių kambario funkciją, tai yra pritrūkus vietos, jame buvo apnakvandinami netikėti svečiai⁴⁴. Tokiame vaiko kambarielyje virš židinio tradiciškai turėjo kabėti veidrodys, atlikęs labiau reprezentacinę nei tualetinę paskirtį. Situacijos pokytį matome XX a. pradžioje. Vaitkuškio dvaro savininko Jono Eustachijaus Kosakovskio vaikystės atsiminimuose aiškiai identifiukuoti vaikams skirti kambariai su „tipiniu“ apstatymu:

Vaikų kambariai, manasis – prie pat valgomojo – ir šalia mano sesers Jadvygos – buvo įrengti tipiškaiai vaikiškai. Ten stovėjo metalinės baltai dažytos lovos. Mano sesers kambarielyje stovėjo stalas pamokoms ruošti, be to, tualetinis staliukas, veidrodys, prausykla, etažerė knygoms [...].⁴⁵

Nors visi išvardyti baldai taip pat būdingi suaugusiųjų miegamiesiems, ypač XX a. pr. populiaros metalinės lovos, tačiau vaikų kambario tipiško pabrėžimas nurodo, kad vaiko kambarys, kaip patalpos tipas, ne tik egzistavo, bet ir buvo reflektuojamas. Tai gi Jadvygos Kosakovskytės kambarielyje buvęs veidrodys skirtas jau vaikiško kūno „geografijos plėtimui“.

Apibendrinant, galima teigti, kad veidrodys yra medija, kuri perduoda vizualinę informaciją – jame žmogus pamatė iki tol neregėtas erdves. Su veidrodžiu dingio distancija tarp žmogaus ir jo kūno – neberekėjo pašalinio žvilgsnio ir vertinimo. Žmogaus akiratyje atsirado jo paties veidas, pakaušis, nugara bei profilis. Šie „geografiniai“ kūno atradimai tiesiogiai siejami su veidrodžių gamybos tobulėjimu, konstrukcijų ir formos pasikeitimais.

44 Elzbieta Kowecka, *W salonie i kuchnia: Opowieść o kulturze materialnej pałaców i dworów polskich w XIX w.*, Poznań, 2008, p. 131.

45 „Vaitkuškio dvaras“, in: *Magazyn Wilenski*, 1999, Nr. 2–5, iš lenkų k. vertė R. Ramanauskas, cituojama iš: *Ukmergės kraštotyros muziejus*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-09-29], <http://ukmergesmuziejus.lt/2-2/virtualios-parodos/vaitkuski-dvaro-istorija-senose-fotografijose-ir-prisiminimuose/>.

Antroji veidrodyje naujai pamatyta vieta – erdvė už nugaros, kitaip tariant, interjeras. Nuo XVII a. gaminti didesnių matmenų veidrodžiai tapo integralia interjero dalimi, atliekančia keletą skirtingų funkcijų. Paklustant barokinio meno principams, naudojantis veidrodžiu buvo galima manipuluoti interjero vaizdu – patalpose sukuriamas gausesnės šviesos, erdvės, prabangos įspūdis; dvaro parkuose veidrodžiai atspindėjo fejerverkus ir vandens kaskadas, interjere – parko peizažą. Šios funkcijos pavertė veidrodį nepakeičiama kasdienės buities dalimi – jo populiarumą liudija istorinė fotografija bei interjerus ir namų ūkį imituojantys žaislai.

Gauta 2016 01 25

ŠALTINIAI

Aleksandros de Laval-Kosakovskienės drabužių, daiktų, baldų sąrašas, LNB, F99-669, l. 9, in: *Epaveldas: bibliotekos, muziejai, archyvai*, [interaktyvus], [žiūrėta 2016-02-13], <http://www.epaveldas.lt/object/recordDescription/LNB/C10001260066>.

Antakalnio Sapiegų rūmuose saugomų daiktų sąrašas, LMAVB RS, f. 17-34, (B(3) – 34), l. 42v.

Kultūros paminklų apsaugos įstaigos paminklosaugos dokumentai (1934–1941), in: KPC PA, f. 17, ap. 2.

LITERATŪRA

Angoulvent Anne-Laure, *Baroko dvasia*, iš prancūzų k. vertė Genovaitė Dručkutė, Vilnius: Baltos lankos, 2005.

Aries Philippe, *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*, translated from the French by Robert Baldick, New York: Vintage books, 1962.

Auge Claude, *Petit Larousse illustre: Nouveau dictionnaire encyclopedique*, Paris: Librairie Larousse, 1924.

Bairašauskaitė Tamara, *Mykolas Juozapas Riomeris (1778–1853): Bajoro viešoji ir privati erdvė XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011.

Balaišytė Lina, „Visuotiniam džiaugsmui, valdančiųjų garbei: fejerverkai XVIII a.“, in: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė: tarp tradicijų ir naujovių*, sudarė Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2014, p. 312–337.

Blaževičius Povilas, *Seniausieji Lietuvos žaislai*, Vilnius: Nacionalinis muziejus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmai, 2011.

Dailės žodynas, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1999. *Dictionnaire de Lameublement et de La decoration Depuis le XVIII e siècle jusqu'à nos jours*, par Havard Henry, t. III, I–O, Paris: Maison Quitin, 1894, p. 648.

- Didžiokienė Barbora, *Mažosios dailininkės prisiminimai*, sudarė Ramutė Rachlevičiūtė, iš rusų k. vertė Irena Miškinienė, Vilnius: Vilniaus universiteto Lyčių studijų centras, 2011.
- Foucault Michel, „Des espaces autres“, in: *Dits et Écrits: II*, 1976–1988, Éditions Gallimard, 2001, p. 1571–1581, iš prancūzų k. vertė Paulius Jevsejevas, rankraštis.
- Gere Charlotte, *Nineteenth-Century (19th) Decoration: The art of the interior*, New York, 1989.
- Janonienė Rūta, „Vladislovo Neveravičiaus paveikslas „Atgailaujanti šv. Marija Magdalietė““, in: *Dailė*, 2015/2, Vilnius, p. 107–110.
- Klein Dan, Ward Loyd, *The History of Glass*, London: Orbis, 1984.
- Kowecka Elzbieta, *W salonie i kuchnia: Opowieść o kulturze materialnej pałaców i dworów polskich w XIX w.*, Poznań, 2008.
- McLuhan Marshall, *Kaip suprasti medijas: žmogaus tęsiniai*, iš anglų k. vertė Daina Valentiničiūnė, Vilnius: Baltos lankos, 2003.
- Meilus Elmantas, „Salantų dvaro ir valdos gyvenimas XVIII a. antroje pusėje“, in: *Acta Academiūm Artium Vilmensis*, t. 47–48: *Lietuvos dvarai: kultūros ir šaltinių tyrinėjimai*. *Dailė*, sudarė Rasa Butvilaitė, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2008.
- Melchior-Bonnet Sabine, *Veidrodžio istorija*, iš prancūzų k. vertė Nijolė Kašeliotienė ir Dainius Vaitiekūnas, Vilnius: Baltos lankos, 2005.
- Mulevičiūtė Jolita, *Besotis žvilgsnis: Lietuvos dailė ir vizualioji kultūra 1865–1940*, Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012.
- Pasierska Halina, *Dolls' House Furniture*, Buckinghamshire: The Shire Book, 2004.
- Pliuraitė-Andrejevičienė Nijolė, *Lietuvos vaikų žaislai*, Vilnius: Versus Aureus, 2012.
- Užuotaitė Indrė, „Veidrodžiai be interjerų: kišeniniai, rankiniai ir pastatomi veidrodėliai, šukės“, in: *Menotyra*, 2014, t. 21, Nr. 4, p. 129–145.
- Vitkauskienė Vilhelmina, *Dailės terminų žodynas: prancūzų-lietuvių, lietuvių-prancūzų kalbomis*, Vilnius: Vilniaus universitetas, 1999.

INTERNETINĖS PRIEIGOS

- Balaišytė Lina, „Barokiniai fejerverkai – „ugnies dramos“ su politiniu turiniu“, in: *Orbis Lituaniae: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorija*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-09-13], http://www.ldkistorija.lt/index.php?act=search#barokiniai-fejerverkai-ugnies-dramos-su-politiniu-turiniu_fact_1392.
- McKendry Jennifer, *A history of Dolls for Dollhouses, 1860–1900*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-10-15], http://www.mckendry.net/DOLLS_DOLLHOUSE/DOLLS_DOLLHOUSE_1.htm.
- „Vaitkuškio dvaras“, in: *Magazyn Wilenski*, 1999, Nr. 2–5, iš lenkų k. vertė R. Ramanauskas, cituojama iš: *Ukmergės kraštotyros muziejus*, [interaktyvus], [žiūrėta 2015-09-29], <http://ukmergesmuziejus.lt/2-2/virtualios-parodos/vaitkuskiio-dvaro-istorija-senose-fotografijose-ir-prisiminimuose/>.

A BODY IN THE MIRROR – ‘NOT HERE AND NOT THERE’

Indrė Užuotaitė

SUMMARY

KEYWORDS: mirror, reflection, interior, cheval glass, doll's house.

The history of the mirror has not been written in Lithuania yet. This ‘multidimensional’ object opens many possibilities for interpretation and interdisciplinary research. This paper aims to present a research on the mirror used as a medium to convey visual information.

The mirror changed the concept of the human body and the space around the onlooker's body, i.e. the interior. Because of the looking glass, the distance between the person and his/her body disappeared. The mirror became the first ‘reliable’ witness of body forms – before that people used to rely on each other's perception. The body was the primary space in the mirror for an eye to discover and explore – for the first time the viewer could perceive his/her own image as a whole: including the face, the back of the body and the profile. These new discoveries in ‘geography of the body’ were relevant to improvements in mirror manufacturing; they also prompted the changes in the construction and form of the mirror.

Another object of interest seen in the mirror from a new perspective was the interior behind the observer's back. In the 17th century the technology to produce larger-size mirrors was invented. Since then the mirror has become an integral part of the interior with several different functions. Mirrors were used to manipulate the interior space according to the principles of Baroque art. They were used to create the impression of light, space and luxury for the indoors, reflect fireworks and water cascades in the park of the manor house and create a scenery of the park in the interior. These functions made mirrors one of the indispensable household items of daily use – their popularity is witnessed by historical photography and toy imitations of real households and interiors, i.e. dolls' houses.